

KÖZLEMÉNYEK

**Járószintek alatti kutatás
a ferences templomban és környezetében¹**

KOPPÁNY ANDRÁS

Az alábbiakban a Vár utca 33. ferences templomban és az attól dél felé elhelyezkedő gazdasági udvarban végzett régészeti feltárás eredményeiről számolunk be. A kutatás egyetlen rövid falszakasz – az udvart észak felé határoló templomfal nyugati szakasza – kivételével kizárólag a járószintek alatti jelenségekkel foglalkozott.

A veszprémi vár területén álló volt ferences kolostor templomának kutatására három szakaszban került sor. 2000-ben a templomtól délre elhelyezkedő udvar régészeti kutatását végeztem el. Ennek során több árokkal vizsgáltuk a feltöltésrétegeket, valamint kutattuk a kriptajárót és a templom homlokzati falát. Ez utóbbi falsíknak a szentélyre eső részén igen nagy számban, jelentős középkori kőfaragvány került elő másodlagosan befalazva.² 2004-ben a meginduló belső restaurátori kutatás és helyreállítás munkái során a belső falsíkok lábazati vonalában leverték a vakolatot, és a padlószintbe is belebontottak. Ezt követően a KÖH Területi Felügyelőjének kérésére több helyszíni szemle során fotón és rajzban rögzítettem az előkerült részleteket. Végül 2011-ben nyílt lehetőség, hogy kutatási engedély alapján, önálló kutatásként, a XVIII. században épített templom kriptaboltozata feletti feltöltésrétegekben, a XIX. század eleji omladékok átvágva, rábontsunk az első periódus padlószintjére. Jelen rövid tanulmány e járószintek alatti kutatásokat kívánja áttekinteni és ismertetni.

A templomot délről övező udvar jelenlegi szintje mintegy 30–40 centiméterrel van magasabban, mint a ferences templom hajójának jelenlegi köpadlószintje. Az udvar rétegvizszoynainak tisztázása érdekében kialakított árkok metszctfalában két korábbi, markánsan elkülönülő járószint volt megfigyelhető, egy a jelenlegi járószinttől mintegy 40 cm-re levő vörös téglaporos, és egy 70–75 cm-re levő fehér meszes kőporos. A templomfal vonala előtt 80 centiméter szélességben egy visszabontott fal került

¹ A tanulmány az NFKFIH 134806. számú („OTKA K”) pályázat keretében készült.

² Koppány András: Veszprém, Szent István ferences kolostor. A gazdasági udvar szondázó kutatása, Vár u. 33. *Műemlékvédelmi Szemle* 2001/11. 266–268.

elő. A templom felmenő falának mintegy 10 cm széles lábazata a korábbi fal vízszabontott szintjének vonalában került kialakításra, így a templomfal tulajdonképpen nekitámaszkodik az előkerült korábbi falnak. A templomfal falazó habarcsa fehér, a korábbi falé sárgás színű. A két fal struktúrájában eltérő, a templomfalban másodlagos középkori faragott kövek láthatók, a másik fal egyszerű tört, illetve nagyoltan faragott kövekből került kialakításra. A fehér, meszes kőporos járószint alól nem került elő datálást lehetővé tevő leletanyag. A réteg felett, a vörös téglaporos járószintig mázas XIX. századi kerámia került elő. A téglaporos réteg felett pedig XX. század eleji konyhai edénytörmelék és vágott állatcsont volt található.

A templombelsőben a hajó keleti felében, részben a karzat alatt kialakított 2004-es és 2011-es kutatóárokban a jelenlegi járószint alatt mintegy 50–60 centiméterrel előkerült a templom első, az 1720-as évekre tehető padlószintje, amely közvetlenül a templom építésével egyidejűleg kialakított nagyméretű kriptá boltozata felett fut el. Az egykori járószint rétegrendjét a boltozati feltöltésre helyezték oly módon, hogy egy viszonylag vastkosabb habarcsrétegre mint alapozásra téglasort, néhány helyen négyzetes padlástéglákat fektettek, mintegy „téglapadlót” kialakítva. A téglák felszínén mindenütt megfigyelhető volt egy vékony habarcs lenyomat, amelyen kirajzolódott a ráhelyezett kelheimi burkolat köveinek lenyomata. Az északi hajófal mentén, a templomból a kolostorba vezető folyosó oldalán nagyobb kelheimi töredék is előkerült eredeti helyzetben. (1–2. kép)

Az egykori padló vonala felett az oldalfalakon mindenütt többretegű fehér lábazati meszelés került elő, amely a második periódus jelenleg is használt járószintjéig fut. Ez a vakolat ott, ahol nem maradt meg az eredeti kelheimi burkolat még roncsolt állapotban sem, jól kiadta annak egykori szintvonalát.

1. fotó: A XIX. századi járószint alatt feltárt barokk padló alapozási habarcsa (ezen fekszik az észak felé mutató spakni) és a kiugró pillér és fal sarkában megmaradt kelheimi burkolat töredéke (ezen áll a függőleges zollstock). Jól látszik a fotó felső részén a korábbi falsíkhöz képest előrebb ugró a szint emelés után kialakított fal, amelynek felszínén található a Franz Xaver Bucher által készített kifestés

2. fotó: Az 1. fotón látható pillér oldalról. Egyrészt jól érzékelhető az alsó az egykori padló-vonalhoz tartozó vakolat, másrészt feltűnik a templom belső tere is és a vaskos feltöltés, amin a jelenlegi burkolat fekszik

A karzat alatt az átvágások során előkerült egy, a jelenlegitől eltérő XVIII. századi karzat maradványa is. A korai karzat két pillérrel alátámasztott három boltívvel nyílt a hajó felé. A hajó keleti végfalánál kisméretű sarokpillérek tartották ennek egykori

4. fotó: A falsarokban a Bucher-féle festéssel díszített tagolt karzatpillér alatt előkerült a ko-rábbi, a kelheimi burkolat hordására kialakított téglapadló. Jól látszik, hogy a későbbi pillért úgy alakították ki, hogy azt részben a korai padlóra helyezett faragott kövekre alapozták (a fek-vő mérőléce vége mutat a másodlagosan alapként felhasznált kövekre)

5. fotó: A karzat alól a kolostor folyosójára nyíló jelenlegi ajtó, amely alatt vakolt visszabontott fal került elő, jelezve, hogy itt korábban nem volt átjáró

boltozatát. A XVIII–XIX. század fordulóján kialakított egykori padló feletti feltöltésből csak az északi pillér egy részét bontottuk ki. (Lásd a borító 3. oldalát) A kibontott pillér környezetében szintén előkerültek *in situ* kelheimi kőpadló maradványok. Hasonlóképpen kibontásra kerültek a felettük elhelyezkedő törmelékből a hajósarokban elhelyezkedő pillérek is. (4. kép) A feltárás során bizonyossá vált, hogy a karzat alól, annak északi oldalán a kolostorba vezető folyosóra nyíló ajtó teljes egészében utólagos, ott sem lépcső, sem más lejárát nyoma nem került elő. (5. kép) Maga az ajtó faszerkezete barokk, így áthelyezett nyílásszerkezetről van szó. A felmenő falak vizsgálatára az ajtó környezetében nem kerülhetett sor.

Ezt a korai karzatot építik át alapvetően a XVIII–XIX. század fordulóján, amikor Franz Xaver Bucher kifestette a templomot. Az átépítés során a fentebb – maradványai alapján – leírt karzatot elbontják, és a sarokpilléreket jelentősen köpenyezve, egyetlen nagy szegmens ívvel támasztják alá az újonnan kialakított, jelenleg is álló karzatot. A karzat átépítésével együtt a padlószintet is mintegy ötven centiméterrel megemelik, részben felszedve a korábbi burkolatot.

A hajó két oldalán oldalfülkék láthatók, amelyekben a Bucher-féle kifestést megelőző korszak falfestései láthatóak. Ismert egy XX. század eleji fotó az épület belső teréről, amelyen a fülkék befalazva láthatók. (6. kép) A felmenő falak kutatásának hiányában jelenleg még csak felvethető, hogy esetleg a XIX. század elejére tehető átépítés és kifestés során falazzák el a fülkéket.

A jelenlegi padlószint átvágása során a szentély és a hajó találkozásánál, a diadalív vonalában egy lépcső alapozása került elő, amelyre ráfed a jelenlegi belső architektúra. A lépcső alapnál a hajó felé eső részen előkerült a korábbi kelheimi burkolat roncsa

6. fotó: A veszprémi ferences templom szentélye a XX. század elején
(Kuny Domokos Múzeum, Tata, Révhelyi Elemér hagyaték 2014–4481)

7. fotó: A diadalív vonalában feltárt lépcsőalapozás.
A függőleges mérőléc a templomhajó járószintjén áll

és a hozzá tartozó XVIII. századi vakolat, az alap másik oldalán a szentélytérben ez a vakolat pont „lépcsőnyit” magasabban véget érve rajzolja ki a korábbi szentély padlószintjét. Mindkét szintet megszünteti a jelenlegi architektúrához igazodó padlóvonal. (7. kép)

A Szentháromság térre néző lépcsős bejárat oldalán is feltárult a periódusváltás lenyomata. A bejárat rövid oldalfalán előkerült egy korábbi lépcső lenyomata, valamint egy ahhoz igazodó függőleges sáv, amelyet élére állított téglákkal falaztak ki, és a korábbi ajtónyílás, kapu kökeretének helyét jelöli. (8. kép) A korábbi lépcső

lenyomata illeszkedik a templom belső térében feltárt korábbi szinthez. A jelenlegi homlokzaton a kapunyílás faragott kő struktúrájában világosan látható alul az a toldás, amelyet az belső padlószint-emelés miatt alakítottak ki.

Végül mindezek ismeretében értelmezhetővé válik a templomtól délre eső gazdasági udvarban megfigyelt rétegződés is: a kutatáskor az akkori járószint alatt 40 centiméterre talált vörös téglaporos járószint a megemelt padlóburkolathoz tartozó udvari szint, míg a 70–75 centiméterre eső fehér meszes kőporos a 18. század elei járószint.

A gazdasági udvart észak felől határoló barokk hajófalról, mivel az jelentősen átvi-zesedett 2004-ben, jelentős magasságban leverték a vakolatot. Az udvaron végzett ásatással párhuzamosan így láthatóvá váltak egyszerű részletek a falazaton, valamint másodlagosan befalazott középkori faragott kövek. A kövek felmérését és előzetes publikálását Bodó Balázs végezte el.³

Az egykori járószintek és a falsíkok lá-bazati vonalainak kutatása összességében két nagy periódust jelez a templom történetében. Az 1720-as években épült barokk templom kelheimi lappal burkolt padlójú, a veszprémi várhegy főteréről néhány lépcsővel megközelíthető, három boltozati szakaszra osztott karzat alatti térrel rendelkezett. A hajó oldala mentén 2-2 mellékoltár helyezkedett el falfülkéekben, a szentély egy lépcsőnyivel volt magasabb a hajónál. Ezt a templomot alakítják át a 18–19. század fordulóján, átépítve a karzatot, apró részletekben és arányaiban módosítva a belső architektúrát, illetve megemelve a belső járószintet. Leglényegesebb változást a Bucher-féle kifestés hozta.

8. fotó: A tér felőli templombejárat rövid előterében az oldalfalon roncsolt formában de érzékelhető a korábbi lépcső lenyomata. A lelógó vasrúd mögött lapjával rakott téglák mutatják a korábbi ajtó asztalos- vagy kőszerkezetének egykori helyét

³ Bodó Balázs: Veszprém, Ferences kolostor (Kutatási jelentés), *Műemlékvédelmi Szemle* 13 (2003) 183–184.